

Pripomeňme si Medzinárodný deň biologickej diverzity

Dohovor o biologickej diverzite je jedným z najdôležitejších dohovorov v oblasti životného prostredia. Zároveň je aj zastrešujúcim dohovorom, pretože sa zaoberá všetkými zložkami životného prostredia, vrátane sociálnych a ekonomických aspektov nášho života. Bol prijatý 22. mája 1992. Pod záštitou tohto dohovoru bol v decembri 2000 Organizáciou spojených národov vyhlásený Medzinárodný deň biologickej diverzity, ktorého cieľom je zvýšiť úroveň pochopenia a zároveň aj povedomia širokej verejnosti o biodiverzite ako takej. Každý rok od roku 2002 je venovaný inej téme: Biodiverzita lesov (2002), Biodiverzita a zmiernenie chudoby – výzvy pre trvalo udržateľný rozvoj (2003), Biodiverzita: Potraviny, voda a zdravie pre všetkých (2004), Biodiverzita: Poistenie života v našom meniacom sa svete (2005), Ochrana biodiverzity na súši (2006), Biodiverzita a klimatické zmeny (2007) a Biodiverzita a poľnohospodárstvo (2008).

Medzinárodný deň biologickej diverzity v 2009 je venovaný téme – **Invázne nepôvodné druhy**, ktoré predstavujú jedno z najväčších ohrození biodiverzity, ekologickej a ekonomickej prosperity spoločnosti a v neposlednom rade aj celej našej planéty. Všetkým zmluvným stranám dohovoru, medzi ktoré patrí aj Slovensko, ako aj všetkým tým, ktorí sa otázkou invázných nepôvodných druhov zaobera-

Invázny druh – kopytko prírasené (*Dreissena polymorpha*), foto: Tomáš Kizek

jú, poskytujte táto téma príležitosť zlepšiť informovanosť širokej verejnosti o tomto probléme a takisto vo zvýšenej miere podniknúť konkrétne kroky, ktoré by viedli k jeho riešeniu.

Čo sú to invázne nepôvodné druhy a prečo sú s nimi problémy?

Za invázne nepôvodné druhy považujeme rastliny, zvieratá, patogény a iné organizmy, ktoré nie sú prirodzené v ekosystéme, a ktoré môžu spôsobovať ekonomické a environmentálne škody alebo nepriaznivo ovplyvňovať ľudské zdravie. Obzvlášť majú nepriaznivý dopad na biodiverzitu, zahŕňajúc elimináciu prirodzene sa vyskytujúcich druhov, a to prostredníctvom súťaživosti, predácie alebo prenosu patogénov a ničenia lokálnych ekosystémov a ich funkcií.

Invázne nepôvodné druhy, introdukované a/alebo rozšírené mimo ich prirodzené biotopy ovplyvňujú prirodzenú biodiverzitu a takmer každý typ ekosystému na Zemi a sú jedným z najväčších ohrození biodiverzity. Od 17. storočia invázne nepôvodné druhy prispeli takmer k 40 % všetkých vymiznutí živočíchov, u ktorých je známa príčina. Problém pokračuje tak, že na celom svete rastú náklady

v oblasti sociálno-ekonomickej, zdravotnickej i životného prostredia. Invázne nepôvodné druhy prehlbujú chudobu a ohrozujú rozvoj z dôvodu ich nepriaznivých dopadov na poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybárstvo a prírodné systémy, ktoré sú dôležitým základom pre živobytie ľudí v rozvojových krajinách. Klimatické zmeny, znečistenie, úbytok biotopov a človekom vyvolávané rušivé aktivity tieto škody ešte zhoršujú.

Prečo sa šíria a aký je dopad ich šírenia?

Výsledkom globalizácie je veľký nárast obchodu, dopravy, cestovania, turizmu a všetky tieto aktivity môžu uľahčiť zavlečenie a rozširovanie druhov, ktoré nie sú pôvodné na tom ktorom území. Ak je nový biotop dostatočne podobný prirodzenému biotopu druhu, môže tento prežiť a reprodukovať sa. Aby sa druh stal inváznym, musí sa úspešne zbaviť konkurencie prirodzene sa vyskytujúcich organizmov, pokiaľ ide o potravu a biotop, rozšíriť sa vo svojom novom prostredí, musí vzrásť jeho populácia a musí narušiť ekosystémy vo svojom novom areáli výskytu.

Väčšina krajín sa s nasadením púšťa do riešenia zložitého a na financie nároč-

ného problému invázných druhov. Napríklad každoročné environmentálne straty spôsobené dovozom domácich zvieracích miláčikov do USA, Británie, Austrálie, Juhoafrickej republiky, Indie a Brazílie možno vyčíslíť sumou viac ako 100 miliárd amerických dolárov. Pomenovanie a riešenie problému nepôvodných invázných druhov je veľmi naliehavé, pretože ohrozenie nimi rastie do dňa na deň a ekonomické a environmentálne dopady sú vážne.

Ako príklady invázných nepôvodných druhov, ktoré spôsobujú problémy alebo sú potenciálnym problémom vo svete, môžeme uviesť tieto druhy:

- **kopytko prírasené (*Dreissena polymorpha*)**, druh prirodzený v Kaspickom a Čiernom mori, ktorý ovplyvňuje rybolov, diverzitu mäkkýšov, výrobu elektrickej energie na Veľkých kanadských jazerách v Severnej Amerike a v povodí rieky Mississippi;
- **eichhornia nafúknutá (*Eichhornia crassipes*)** prirodzene sa vyskytujúca v povodí rieky Amazon sa šíri do tropických oblastí celého sveta, do viac než 50 krajín na piatich kontinentoch. Eichhornia blokuje vodné cesty, ničí prirodzený život v akvatickom prostredí a živobytie miestnych ľudí a vytvára ideálne podmienky pre choroby a ich prenášačov;
- **potkan čierny (tmavý) (*Rattus rattus*)** spôsobuje vyhynutie a katastrofálny pokles prirodzene sa vyskytujúcich vtákov na ostrovoch a rozširuje sa po celom svete;
- **nové smrteľné mikroorganizmy** ako napr. vírus vtáčej chrípky A (H5N1).

Jedným z možných riešení tohto problému je preven-

cia, ktorá je najlacnejšou a najefektívnejšou metódou proti inváznym nepôvodným druhom. Zastavenie vytvárania potenciálne invázných druhov je na prvom mieste, čo sa týka ochrany. Vlády jednotlivých krajín usmerňujú colné kontroly, kontrolujú lodnú prepravu, riadia hodnotenie rizík a stanovujú karanténne nariadenia, snažiac sa tak o čo najmenší prienik invázných druhov. Aj napriek tomu sú celková kontrola a kapacity na analýzu rizík obvykle nedostatočné.

Takisto je dôležité vytvoriť ekonomické nástroje a stimuly na prevenciu introdukcie a vychovávať širokú verejnosť

a zvyšovať povedomie tak, aby mohli byť vypracované usmernenia s podrobnými informáciami o tom, ako obmedziť introdukciiu a šírenie týchto druhov. Invázne druhy sú globálnou otázkou, ktorá si vyžaduje spoluprácu medzi vládami, jednotlivými ekonomickými odvetvami a mimovládnyimi a medzinárodnými organizáciami. Veľkú úlohu musia zohrať tiež jednotlivci vrátane zákonodarcov, spotrebiteľov, záhradníkov, pestovateľov, vlastníkov pozemkov, pedagógov, mládeže a rekreantov.

Dohovor o biologickej diverzite a jeho členovia (v súčasnosti 191 zmluvných strán) zastávajú názor,

že vyvstala neodkladná potreba jednoznačne poukázať na dôsledky rozšírenia a pôsobenia invázných nepôvodných druhov. Článok 8(h) dohovoru vyhlasuje, že „Každá zmluvná strana, do takej miery, ako bude možné a vhodné, zabráni introdukcii, bude kontrolovať nepôvodné druhy, alebo vyhubí tie, ktoré ohrozujú ekosystémy, stanovišťa alebo druhy.“ Dohovor stanovuje globálne priority, usmernenia, zhromažďuje informácie a pomáha koordinovať medzinárodné aktivity týkajúce sa invázných nepôvodných druhov.

Dohovor prijal usmernenie o prevencii, introdukcii a zmiernení dopadov nepôvodných druhov, ktoré ohrozujú ekosystémy, biotopy alebo druhy, ktoré je prístupné na webovej stránke dohovoru (Decision VI/23 - <http://www.cbd.int/decisions/view.shtml?id=7197>). Webová stránka tiež poskytuje ďalšie informácie o invázných druhoch (<http://www.cbd.int/invasive/>) a príslušné rozhodnutia (<http://www.cbd.int/invasive/cop-decisions.shtml>) Konferencie zmluvných strán Dohovoru o biologickej diverzite.

Prvým krokom, ako môže jednotliviec, či organizácia začať riešiť tento vážny problém, je zviditeľnenie témy invázných nepôvodných druhov. Oslava Medzinárodného dňa biodiverzity je jedinečnou príležitosťou na zvýšenie povedomia verejnosti a zviditeľnenie práce jednotlivcov i organizácií zameranej na prevenciu a riešenie tohto problému.

Viac informácií nájdete na: <http://www.cbd.int/idb/>, <http://www.cbd.int/idb/2009/>, <http://www.sopsr.sk/index.php?page=cinnost&sci=6a1>

Ing. Michaela Mrázová

ŠOP SR, odbor medzinárodnej spolupráce, Banská Bystrica